

Innst. S. nr. 195

(2002-2003)

Innstilling til Stortinget fra forsvarskomiteen

Dokument nr. 5 (2002-2003)

Innstilling fra forsvarskomiteen om Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar - 31. desember 2002

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Innledning

I Dokument nr. 5 (2002-2003) legger Ombudsmannsnemnda for Forsvaret frem sin innberetning om virksomheten i 2002. Etter vedtak i Stortinget høsten 2001 består Ombudsmannsnemnda i perioden 1. januar 2002 - 31. desember 2005 av:

Ombudsmann Dagfinn Hjertenes, Florø/Oslo
Marie Brenden, Lillehammer
Ivar Johansen, Oslo
Rune Kristiansen, Son
Karen-Margrethe Mjelde, Sandnes
Gretha Evelin Thuen, Svinndal
Inge Wold, Råde

Ombudsmannen har vært sykemeldt fra 28. oktober 2002, og under hans fravær har avdelingsdirektør Egil H. Nilsen vært stedfortredende ombudsmann.

Ombudsmannsnemnda har i 2002 holdt 3 møter og foretatt befaringer ved militære tjenestesteder slik:

1. Stasjonsgruppe Banak
2. Finnmark regiment, Garnisonen i Porsanger
3. Garnisonen i Sør-Varanger
4. Ramsund orlogsstasjon
5. Andøya flystasjon
6. FKN Reitan
7. Bodø hovedflystasjon

Rapporter er foreløpig ikke fremlagt etter befaringer ved følgende militære tjenestesteder: Ramsund orlogsstasjon, Andøya flystasjon, FKN Reitan og Bodø hovedflystasjon.

Ombudsmann Dagfinn Hjertenes som ledet befaringene vil ferdigstille rapportene for nemnda og fremme disse for de aktuelle etater i første omgang. Disse befaringsrapportene vil bli inntatt i nemndas årsinnberetning for 2003.

Nemnda har i år som tidligere vært representert på Landskonferansen for tillitsvalgte i Forsvaret. Ombudsmannen og avdelingsdirektøren har som vanlig gitt orientering om ombudsmannsordningen ved mange av de kurs for tillitsvalgte som er avholdt ved forskjellige avdelinger. Orienteringer om ombudsmannsordningen overfor befal har i 2002 funnet sted ved orientering i enkelte møter med personellorganisasjonenes representanter under nemndas befaringer.

Generelle spørsmål

Klagesaker

Som det vil fremgå av innberetningens omtale av de individuelle klagesaker behandlet Ombudsmannen i 2002 101 registrerte klagesaker, mot 87 saker året før.

I tillegg er løst et stort antall tvistesaker ved uformell kontakt med partene uten at ordinær saksregistrering har funnet sted. Avgjørelsen ble endret i favør av klageren i 36 pst. av klagetilfellene. Medholdsandelen er omtrent som gjennomsnittet for de senere år. Antall klager i gruppen "sosiale saker" som omfatter botillegg og andre former for sosiale stønader fortsatt, er et forholdsvis lavt antall klagesaker.

Dette antas å ha sin forklaring i at de avdelingsvise sosialkonsulenter/velferdskontorer, sammen med Velferdsavdelingen i FO, utøver et godt og trygghetsskjønn ved behandlingen av mannskapenes sosiale problemer.

Antallet klager fra befalskorpset har de senere år ligget mellom 20 og 30 klager pr. år. I 2002 har Ombudsmannen behandlet 21 registrerte klager fra befalet.

Nemnda har med tilfredshet merket seg at omstillingen og nedbemanningen i Forsvaret hittil ikke har medført et særlig økende antall skriftlige klagesaker. Det er heller ingen stor økning i antallet klager fra det sivile personell i Forsvaret.

Nytt reglement for tillitsmannsordningen i Forsvaret (TMO)

Nemnda har i brev til Forsvarsdepartementet avgitt merknader til innstilling fra "Utvalget for helhetlig vurdering av TMO" datert 7. november 2001, og i denne forbindelse har nemnda merket seg at utvalget på alle viktige punkter er enstemmig i sine anbefalinger.

Når det gjelder forflytting eller utskifting av en tillitsvalgt er det i utkastet foreslått innført en ny ordning med klageadgang til Klagenemnda for disiplinærsaker, en ordning ombudsmannsnemnda finner naturlig.

Ombudsmannsnemnda forutsetter at den foreslåtte klageordningen ikke medfører noen innskrenkelse av Ombudsmannens adgang til å foreta en etterfølgende vurdering av saksbehandlingen på Stortingets vegne, tilsvarende for øvrige saker hvor overordnede forvaltningsorgan (herunder Klagenemnda for disiplinærsaker) treffer endelige forvaltningsavgjørelser.

Ombudsmannsnemnda har spesielt gitt uttrykk for at Ombudsmannens adgang til å delta som observatør på tillitsvalgtes møter bør utvides til å gjelde Ombudsmannsnemnda.

Omorganisering av Vernepliktsverket

Vernepliktsverket er etter Stortingets behandling av St.prp. nr. 45 (2000-2001) omorganisert i 2002, og fra 1. august 2002 er det etablert et sentralt Vernepliktsverk med felles vernepliktsforvaltning på Hamar og regionale klassifiseringsenheter i Hamar, Oslo, Kristiansand, Bergen, Trondheim og Harstad. VPVs oppgaver og ansvar ble overført til nye VPV, med flere nye oppgaver pr. 1. august 2002:

- ansvaret for å innrulle og klassifisere utskrivningspliktige samt fordele og kalle inn uøvde tjenestepiktige til førstegangstjeneste,
- ansvaret for rulleføring og mobiliseringsdisponering av vernepliktig og utskrevet befalet i Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret,
- mobiliseringsdisponering av sivile som tjenestegjør i Forsvaret,
- ansvaret for rulleføring av vernepliktig akademisk befalet,
- ansvaret for avtakking av alt personell etter avtjent verneplikt,
- ansvaret for å føre kontroll med personell som har vært og er aktuell til internasjonal tjeneste, og registerkontroll i forbindelse med internasjonal tjeneste,
- koordinere rekrutteringsvirksomheten for Forsvaret i hver sin region,

- innkalling til grunnleggende befalsutdanning,
- kalle inn øvde mannskaper til repetisjonstjeneste.

Opplæringskontoret for Forsvaret, som koordinerer forvaltningen av lærlinger, ble i løpet av 2002 overført og fullt integrert i VPVs nye organisasjon, som nå har en total stillingsramme på 172 mot tidligere ca. 320 stillinger.

Utdanningsavdelinger i Forsvaret har fått mannskaper levert i henhold til rekvisisjoner. Dette gjelder både for førstegangstjeneste og repetisjonstjeneste.

På grunn av omorganiseringen i VPV med overtakelse av nye oppgaver har overføringen av mannskaper til HV og politireserven blitt utsatt noe i forhold til opprinnelig plan. Dette arbeidet vil bli gjennomført i virksomhetsåret 2003. På samme måte har den store omorganiseringen av både VPV og Forsvaret generelt medført at mobiliseringsoppkjøret for den nye krigsstrukturen er blitt noe forsinket. Mobiliseringsoppkjøret forventes å være ferdig i løpet av første kvartal 2003.

I løpet av 2003 skal alle personellmapper og helsekort i Forsvaret være lagret elektronisk. Da har VPVs scanner-prosjekt scannet ca. 585 000 personellmapper og helsekort, som til sammen ville ha blitt et arkiv på ca. 10-12 hyllekilometer. Fra april 2003 vil VPV kun operere med elektroniske p-mapper og helsekort.

Velferdstjenesten

Ombudsmannsnemnda anser velferdstjenesten som svært viktig for personellens trivsel og effektivitet i tjenesten. Denne tjenesten har et ansvar for å koordinere og utvikle sivilt/militært kultursamarbeid. Forsvarsdepartementet har gitt oppdrag til Forsvaret om å prioritere dette samarbeidet som en videreføring og vedlikehold av Forsvarets verdigrunnlag. Nemnda anser det viktig at kultursamarbeidet forankres på sivilt og militært ledelsesnivå.

Nemnda har i tidligere årsberetninger påpekt at Forsvarssjefens iverksettelsesdirektiv for innføring av minimumssatser til velferdsformål kun i begrenset utstrekning ble etterlevet av militæravdelingene, selv om minimumssatsene skulle danne en nedre beløpsgrense.

Ordnningen med minimumssatser til velferdsformål overvåkes gjennom velferdens årsrapportering, faglige kontroller, samt rapporter i løpet av året. Ifølge Velferdstjenesten er pålegget om innføring av minimumssatser til velferd blitt etterlevet i året 2002, med svært få unntak. Det er derfor fra FO/Velferdens side anbefalt at ordningen med tildeling gjennom de respektive forsvarsgrener opprettholdes for budsjettåret 2003 og 2004.

Nemnda er imidlertid enig med FO/Velferden at det eventuelt må vurderes en ny ordning med sentral tildeling og styring av velferdsmidlene gjennom faglig linje (med iverksettelse f.o.m. budsjettåret 2005), dersom "tildelingene" ved avdelingene igjen skulle synke under minimumssatsene og/eller at noen av de øvrige kriteriene for behandling av velferdstildelinger ikke følges.

Når det gjelder bibliotekjeneste og artistformidling vurderer Velferdstjenesten sentralt muligheter for å delegere oppgaver. Nemnda forutsetter at en eventuell omorganisering av bibliotekjenesten og artisttilbudet ved de ulike velferdsarrangementer vurderes kostnads-effektivt, slik at selve omorganiseringen ikke medfører en utilsiktet svekkelse av bibliotekjenesten (velferdsbibliotekene) og artisttilbudet.

Ombudsmannnemnda legger stor vekt på at omorganiseringen av Forsvaret ikke må medvirke til at velferdstilbud til soldatene svekkes.

Voksenopplæring

Voksenopplæringen i Forsvaret (VO) skal blant annet være en kompensasjon for tap av utdanning og yrkespraksis som følge av lovbestemt førstegangstjeneste. Nettopp i våre dager hvor færre og færre norske menn avtjener førstegangstjenesten, er det viktig å minne om denne kompensasjonstanken. VO bør derfor opprettholdes på et nivå som fortsatt sikrer at VO-tilbudet oppleves som en virkelig kompensasjon for det året førstegangstjenesten avtjenes. VO må også sees på som et meget viktig bidrag når det gjelder statusheving av verneplikten.

VO skal heve den sivile kompetansen hos vernepliktige mannskaper, vervede og kontraktsbefal, og gi et meget viktig bidrag til en meningsfull utnyttelse av fritiden.

En ny målgruppe når det gjelder sivil utdanning og kompetanseutvikling, er personell i internasjonale operasjoner. Forsvaret må ta et ansvar for at personell i internasjonale operasjoner også gis sivil kompetanse, slik at de er godt rustet til et sivilt liv etter at deres militære engasjement er over.

VO har de senere år hatt et nært samarbeid med sivile arbeidskraftmyndigheter med sikte på å tilpasse kurs-tilbudene etter arbeidslivets behov, og således redusere antallet soldater som dimitterer til arbeidsledighet. På denne måte har VO gitt viktige bidrag til å holde arbeidsløsheten nede blant ungdommen.

I 2001 disponerte VO et budsjett på 121 mill. kroner, og i 2002 på 114,5 mill. kroner, som er tilpasset et redusert antall personer i målgruppen. Nemnda vil anbefale at VOs budsjett opprettholdes på et nivå som sikrer at undervisningstilbudene oppleves som en reell kompensasjon for det studie- og opplæringstap militærtjenesten medfører. På denne måten mener nemnda at budsjettmidlene fortsatt bør disponeres og fordeles som øremerkede midler fra sentralt hold, slik at samordnede undervisningstilbud blir sikret nødvendig økonomisk oppfølging.

Omstillingen i Forsvaret har medført at de lokale VO-kontor også er blitt utnyttet for etterutdanning og opplæring blant det tilsatte personell, bl.a. i forbindelse med overføring til ny stilling. Nemnda vil derfor advare mot organisasjonsmessige endringer som kan redusere mulighetene for slik fleksibel anvendelse av VO-resursene.

VO-tilbudet får en meget god presentasjon når de vernepliktige møter til rekruttskole. Her går man også

gjennom en karriereplan for tjenestetiden. Utfordringen er imidlertid å få gitt informasjonen på et tidligere tidspunkt, slik at personellet kan planlegge hva man vil gjøre mens man er inne til tjeneste, før man møter. En viktig samarbeidspartner for VO burde derfor være Vernepliktsverket og sesjonene.

Nemnda vil anbefale at dette vurderes nærmere.

Helseforhold - legetjenesten i Forsvaret

Nemnda har tradisjonelt vært opptatt av personellens helseforhold og at legetjenesten i Forsvaret fungerer tilfredsstillende. Spesielt har nemnda viet oppmerksomhet mot Forsvarets evne til skadeforebyggelse og betryggende medisinsk seleksjon ved uttak av personell til krevende tjenesteoppdrag.

Under dette tema i 2002 gjengis en innhentet rapport fra Militærmedisinsk utdannings- og kompetansesenter:

"Det foreligger foreløpig ingen statistikker over helsetilstand og helseforhold i 2002.

Basert på Sanitetsstabens inntrykk har det vært et tilnærmet normalår, uten de store hendelser.

Helsetilstanden hos mannskapene har vært tilfredsstillende. Øvelsene har kunnet gjennomføres uten sykdomsepidemier av betydning. Det må bemerkes at Kystjegerkommandoen igjen pådro seg flere forfrysningsskader under høstøvelsen, og forebygging av slike skader må vektlegges sterkere i forsvarsgrenene.

I flere garnisoner har det vært små epidemier av brennkopper. Ledelsen ved GP valgte å dimittere mannskapene i en kortere periode, men Sanitetsstabens råd er at sykdommen lett kan behandles med antibiotika, og at stenging av leirer ikke er nødvendig.

Mentalhygienelagene melder om stadig økende pågang fra de vernepliktige. Henvendelsene dreier seg i stor grad om problemer knyttet til en oppfatning av at dagens vernepliktsordning praktiseres urettferdig med derpå følgende psykiske reaksjoner. De vernepliktiges reaksjoner må tas på alvor. Samtidig er det viktig å understreke at dette ikke er et medisinsk problem, og løsningen ligger ikke i å sykeliggjøre dem som reagerer på ordningen.

Helsetilstanden blant mannskapene som deltar i internasjonale operasjoner, som observatører m.m. har vært tilfredsstillende. Stressmestringsteamet for internasjonale operasjoner blir stadig dypere og bredere engasjert, både under seleksjonsprosessene, under forberedelser, under deployeringsfasen og i oppfølging etter endt oppdrag.

Samtidig støttet teamet også ledergruppene, og dette er blitt tatt positivt imot. Det har vært et normalt antall repatrieringer hvor teamet har vært involvert.

De forebyggende tiltak mot infeksjonssykdommer og andre trusler har virket etter hensikten. Her samarbeider Norge tett med de nasjoner vi inngår i styrkeforband med.

Det har vært nødvendig med noen få Medevac-operasjoner fra operasjonsområdene på Balkan og i Enduring Freedom. Disse har forløpt tilfredsstillende, og det systemet som er bygd opp nasjonalt og i samarbeid med andre nasjoner har vist seg å fungere."

Nemnda er også av den mening at forebyggelse av forfrysningsskader må vektlegges sterkt, og ved spesielle avdelinger hvor forfrysningsskader oftere synes å forekomme, bør spesielle tiltak vurderes.

Helse - Miljø - Sikkerhet

Retningslinjer for organisering og gjennomføring av systematisk helse, miljø- og sikkerhetsarbeidet (HMS) i Forsvaret er utgitt av Forsvarssjefen.

Forsvarets overordnede HMS-system styres gjennom Forsvarets hovedarbeidsmiljøutvalg (FHAMU) som er et partssammensatt utvalg fra Forsvarets øverste arbeidsgivere, representant fra verne- og helsepersonellet og representanter fra fagorganisasjonene.

I 2002 har FHAMU behandlet ca. 30 saker. FHAMU har 4 møter i året. I tillegg har Forsvaret ca. 130 lokale arbeidsmiljøutvalg med underutvalg som gjennom rapporter gir innspill til FHAMU og Forsvarets øvrige HMS-råd/utvalg. FHAMU har i 2002 fått innspill fra følgende HMS-råd og utvalg:

- Forsvarets rusmiddelutvalg (FRMU)
- Råd for selvmordsforebyggende arbeid i Forsvaret (RSAF)
- Forsvarets verksteders arbeidsmiljøutvalg (FVAMU)
- Forsvarets verne- og helsepersonell (FVHP)

Når det gjelder arbeidet ved Forsvarets narkotikagrupper er opplyst at det har vært en nedgang i antall etterforskede saker fra 2001 til 2002. Det ble etterforsket 979 saker i Forsvaret i 2002, mot 1 087 i 2001. Antall beslag har holdt seg på samme nivå de to siste år. I 2002 ble det gjort 342 beslag av narkotika og doping, mens antall beslag i 2001 var 348. Antall inspeksjoner har økt fra 259 i 2001 til 346 i 2002, mens antall undervisninger har vært nedadgående fra 181 i 2001 til 132 i 2002.

Årsakene til disse endringene kan være flere, men mest sannsynlig er justering av rutiner for journalføring av saker ved narkotikagruppene, utskifting av personell, samt endring i gjennomføring av mottak av personell som møter til førstegangstjeneste (innrykkskontroller).

Forsvarets overkommando har gjennom hele 2002 arbeidet aktivt med rusmiddelforebyggende tiltak og satt inn ekstra ressurser i rusmiddelarbeidet. Det er i 2002 gjennomført en egen rusmiddelkonferanse hvor alle avdelinger i Forsvaret var invitert, laget og distribuert en egen film og gjennomført et grunnkurs for rusmiddelkontaktnemndene i Forsvaret.

Nemnda legger til grunn at narkotikasituasjonen har endret seg lite i 2002. Nemnda ser alvorlig på narkotikaproblematikken i samfunnet generelt og finner det i likhet med Forsvarets narkotikagrupper uheldig at tilstedeværelsen av "voksenpersoner" er blitt svakere utenfor ordinær tjenestetid.

Disiplinærsituasjonen

Det totale antall refselsler registrert hos Generaladvokaten har vist en klart synkende tendens de siste 13 årene. I perioden 1988 - 2000 gikk antall refselsler tilbake fra 11 239 til 2 399 refselsler. I 2001 ble det registrert i alt 2 091 refselsler. Statistikk fra 2002 foreligger foreløpig ikke.

I det mannskapsstyrken samtidig er betydelig redusert i perioden, illustreres den reelle utviklingen i disiplinærsituasjonen i Forsvaret best ved fordeling av antall refselsler på antall soldatårsverk for hvert enkelt år. Tallene fra 2001 viser at antall refselsler pr. soldatårsverk i 2001 lå på 0,15. Av Generaladvokatens årsrapport fremgår at forholdstallet har holdt seg relativt stabilt siden 1994, hvilket skulle tilsi at bruken av refselsler ikke har endret seg vesentlig de senere år.

Ulovlig fravær er den vanligste overtredelse og utgjorde i 2001 30,6 pst. av refselsene, mot 38,9 pst. i 2000. Andelen fraværssaker har sunket med over 8 pst.poeng fra fjoråret. Refselsler for alkoholbruk utgjør den nest største gruppen. Fra 1998 til 2000 så man en relativt stor økning i andelen refselsler som angikk brudd på alkoholbestemmelser, da prosentandelen økte fra ca. 12 pst. til ca. 19 pst. I 2001 har imidlertid andelen stabilisert seg på 19 pst., tilsvarende 2000.

Når det gjelder valg av refselsmiddel, er bot fortsatt det mest benyttede. Andelen bøter viser imidlertid en liten nedgang, fra 84,2 pst. i 2000 til 80,1 pst. i 2001. Tilsvarende har det fra 2000 til 2001 vært en forholdsmessig økning i bruken av refselsmidlene arrest (fra 4 pst. til 7,2 pst.) og frihetsinnskrenkning (fra 6,4 pst. til 8,2 pst.).

Klagehyppigheten viser en avtakende tendens. I 2001 ble det hos krigsadvokatene og Generaladvokaten i alt behandlet 198 klagesaker, mot 272 fra året før. Dette innebærer en prosentvis nedgang på 27,2 pst. Det totale antall refselsessaker sank til sammenligning med noe under 15 pst. i samme periode. 9,5 pst. av refselsene ble i 2001 påklaget til første klageinstans, mot 11,2 pst. i 2000.

Nemndas oppfatning er at det gjennomgående foreligger tilfredsstillende disiplinærforhold ved militæravdelingene.

Statushevede tiltak for vernepliktige - Bonus for gjennomført førstegangstjeneste

Ombudsmannsnemnda uttrykte i årsberetningen for 2001 at en utvikling hvor stadig færre pålegges vernepliktstjeneste, også innebærer en økning av belastningsulikheten for denne kollektive samfunnsbyrde. Etter daværende nemnds mening forelå gode grunner for å overveie kompensasjonstiltak, eller "bonusordninger" for dem blant norsk ungdom som gir sitt bidrag til samfunnet, ved gjennomføring av verneplikts-tjeneste.

Nemnda tillot seg å anbefale at det innføres en ordning med bonus for gjennomført førstegangstjeneste. Det vises til nemndas årsberetning Dokument nr. 5 (2001-2002) side 10, jf. Innst. S. nr. 178 (2001-2002) pkt. 2.9.

Nemnda opprettholder det syn og anbefaling som ble gitt fra den forrige ombudsmannsnemnd i årsberetningen for 2001.

Ombudsmannsnemnda tar for øvrig til etterretning de merknader som er gitt i St.prp. nr. 1 (2002-2003) og Budsjett-innst. S. nr. 7 (2002-2003).

Temporær underbemanning

Nemnda har gjennom flere år vist til bl.a. befaringsrapporter hvor mannskapenes tillitsvalgte har reist kritikk over en urimelig vakt- og tjenestetidsbelastning i sommermånedene, grunnet mannskapsmangel.

Nemnda har vært klar over at de eksisterende innkallingsrutinene er fastlagt med bakgrunn i et ønske om at flest mulig skal kunne avvikle en 12 måneders førstegangstjeneste med kun ett års utdanningsavbrudd.

Hovedtyngden av årskullene har derfor vært innkalt til tjeneste fra juli/august, med dimittering inntil 12 måneder senere. Faktisk dimisjon skjer imidlertid allerede 4-6 uker før ordinær dimisjonsdato, ved at mange innvilges 6 ukers førtidsdimisjon, eller avdelingen nyter adgangen til 4 ukers avkorting av førstegangstjenesten.

Nyinnkalt mannskaper blir disponible for nyttetjeneste først 6-8 uker etter innrykk og gjennomført grunnopplæring. Dette har årlig medført underbemanning i perioden juni - oktober.

Tjenestetidsbelastningen har også i 2002 vært vurdert i FO, med sikte på å iverksette ulike tiltak for å rette på uheldig praksis ved enkelte avdelinger. Reviderte retningslinjer fra Forsvarssjefen for gjennomføring av lik tjenestetid under førstegangstjenesten ble utgitt i november 2002, med iverksettelse fra 1. januar 2003.

Etter de forholdsvis få henvendelser til Ombudsmannen vedrørende urimelig tjenestetidsbelastning i 2002, ser nemnda imidlertid ikke grunn til å hevde at tjenestetidsbelastningen i dette året har vært i en slik grad urimelig som hevdet i tidligere årsberetninger.

Sammendrag av nemndas anbefalinger

Under temaet tillitsmannsordningen i Forsvaret har nemnda spesielt gitt uttrykk for at Ombudsmannens adgang til å delta som observatør på tillitsvalgtes møter bør utvides til å gjelde Ombudsmannsnemnda.

Med hensyn til velferdstjenesten anser nemnda det viktig at sivilt/militært kultursamarbeid forankres på ledelsesnivå.

Nemnda forutsetter at en eventuell omorganisering av bibliotekstjenesten og artisttilbudet vurderes kostnadseffektivt, slik at ikke omorganiseringen medfører en utilsiktet svekkelse av bibliotekstjenesten og artisttilbudet, og legger stor vekt på at omorganiseringen av Forsvaret ikke må medvirke til at velferdstilbud til soldatene svekkes.

Under temaet voksenopplæring vil nemnda anbefale at VOs budsjett opprettholdes på et nivå som sikrer at undervisningstilbudene oppleves som en reell kompensasjon for det studie- og opplæringstap militærtjenesten medfører. På denne måten mener nemnda at budsjettmidlene fortsatt bør disponeres og fordeles som øremerkede midler fra sentralt hold, slik at samordnede undervisningstilbud blir sikret nødvendig økonomisk oppfølging.

Nemnda vil anta at den videre restrukturering av Forsvaret kan medføre behov for å anvende VOs personellmessige ressurser til ytterligere opplæringstiltak blant

det tilsatte personell. Nemnda vil derfor advare mot organisasjonsmessige endringer som kan redusere mulighetene for slik fleksibel anvendelse av VO-resursene.

Etter nemndas mening synes det aktuelt å utvide muligheten for større anvendelse av Forsvarets VO-tjeneste i Forsvarets ordinære skolevirksomhet som befalsskoler, fagskoler etc., i den utstrekning det ikke går utover soldatenes interesser.

Nemnda vil anbefale at det vurderes nærmere om VO-tilbud kan presenteres for vernepliktige før de møter til rekruttskole, slik at personellet kan planlegge bedre før tjenestestart.

Under temaet helseforhold er nemnda av den mening at forebyggelse av forfrysningsskader må vektlegges sterkt, og ved spesielle avdelinger hvor forfrysningsskader oftere synes å forekomme bør spesielle tiltak vurderes.

Under temaet "Helse - Miljø - Sikkerhet" ser nemnda alvorlig på narkotikaproblematikken i samfunnet generelt og finner det i likhet med Forsvarets narkogrupper uheldig at tilstedeværelsen av "voksenpersoner" er blitt svakere utenfor ordinær tjenestetid.

Under temaet statushevende tiltak for vernepliktige har nemnda opprettholdt det syn som ble gitt fra den forrige ombudsmannsnemnd i årsberetningen for 2001, hvor nemnda tillot seg å anbefale innføring av en ordning med bonus for gjennomført førstegangstjeneste.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunnar Halvorsen, Leif Lund og lederen Marit Nybakk, fra Høyre, Bjørn Hernæs og Åge Konradsen, fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold og Per Ove Width, fra Sosialistisk Venstreparti, Kjetil Bjørklund, fra Kristelig Folkeparti, Åse Wisløff Nilssen, og fra Senterpartiet, Marit Arnstad, har merket seg at det i 2002 ble behandlet 101 klagesaker, og at en medholdsandel på 36 pst. er omtrent som gjennomsnittet for de senere år. Komiteen vil i likhet med Nemnda uttrykke tilfredshet over at omstillingen og nedbemanningen i Forsvaret ikke har medført et særlig økende antall klagesaker.

Komiteen har merket seg at Ombudsmannsnemnda ikke har vesentlige kommentarer til nytt reglement for tillitsmannsordningen i Forsvaret (FMO), og deler Nemndas oppfatning av at den foreslåtte klageordningen ikke skal medføre noen innskrenking av Ombudsmannens adgang til å foreta en etterfølgende vurdering av saksbehandlingen på Stortingets vegne.

Komiteen har merket seg Nemndas påpekninger i tidligere årsberetninger av at Forsvarssjefens iverksettelsesdirektiv for innføring av minimumssatser for velferdsformål kun i begrenset utstrekning ble etterlevd av militæravdelingene, men at dette, med få unntak, har blitt etterlevd for 2002. Komiteen deler oppfatningen av at denne ordningen bør videreføres med tilde-

ling gjennom de respektive forsvarsgrener. Komiteen har også merket seg Nemndas forutsetning om at en eventuell omorganisering av bibliotek-tjenesten og artisttilbudet ved de ulike velferdsarrangementer må vurderes kostnadseffektivt slik at selve omorganiseringen ikke medfører en utilsiktet svekkelse av bibliotek-tjenesten og artisttjenesten. Komiteen deler Nemndas oppfatning av at omorganiseringen av Forsvaret ikke må medvirke til at soldatenes velferdstilbud svekkes.

Komiteen deler Nemndas oppfatning av at Voksenopplæringen i Forsvaret (VO) blant annet skal være en kompensasjon for tap av utdanning og praksis som følge av lovbestemt førstegangstjeneste, og at Voksenopplæringen i Forsvaret bør opprettholdes på et nivå som fortsatt sikrer at VO-tilbudet oppleves som en virkelig kompensasjon for det året førstegangstjenesten avtjenes. Komiteen vil påpeke at VO skal heve den sivile kompetansen hos vernepliktige mannskaper, vervede og kontraktsbefal, og at tilbudet bør være meningsfullt for alle disse gruppene. Komiteen vil som eksempler peke på at personell i internasjonale operasjoner må gis sivil kompetanse, såvel som personer med lese- og skrivevansker. Komiteen har merket seg Nemndas oppfatning av at omstillingen i Forsvaret har ført til at de lokale VO-kontor også er blitt utnyttet for etterutdanning og opplæring blant det tilsatte personell, og at denne utviklingen vil fortsette. Komiteen vil bemerke at det er viktig å bevare mulighetene for fleksibel anvendelse av VO-ressursene, uten at dette går utover soldatenes interesser. Komiteen vil også støtte Nemndas vurdering av at det er en vesentlig utfordring å gi informasjon om VO-tilbudet på et tidligere tidspunkt enn i dag slik at personellet kan planlegge hva man vil gjøre mens man er inne til tjeneste, før man møter, og Komiteen vil be om en vurdering av dette.

Komiteen har merket seg at det ikke foreløpig foreligger statistikker over helsetilstand og helseforhold i 2002, men at 2002 ser ut til å ha vært et normalår. Komiteen støtter Nemndas oppfatning av at forebyggelse av forfrysningsskader må vektlegges sterkt, og vil be om at spesielle tiltak vurderes ved de avdelinger der forfrysningsskader forekommer oftest. Komiteen har ellers merket seg at Militærmedisinsk utdannings- og kompetansesenter vurderer helsetilstanden blant de mannskapene som deltar i internasjonale operasjoner som tilfredsstillende, og at stressmestrings-teamet for internasjonale operasjoner blir stadig dypere og bredere engasjert. Komiteen vil anta at ettervirkninger og seinskader etter deltakelse i internasjonale operasjoner kan få økt utbredelse ved økende omfang, og vil be om at dette gis særlig oppmerksomhet.

Komiteen har med tilfredshet merket seg at det har vært en nedgang i antall etterforskede saker ved Forsvarets Narkotika-grupper fra 2001 til 2002, og at det kan være flere årsaker til dette. Bl.a. at det gjennom hele 2002 hos Forsvarets overkommando har vært jobbet aktivt med rusforebyggende tiltak, og at ekstra ressurser har blitt satt inn i arbeidet. Komiteen ser alvorlig på narkotikaproblematikken i samfunnet generelt og finner det uheldig at tilstedeværelsen av "voksenpersoner" er blitt svakere utenom ordinær tjenestetid, slik både Forsvarets Narkotika-grupper og Nemnda gjør, og komiteen vil anmode om at denne utviklingen følges nøye.

Komiteen har merket seg at det totale antallet ref-selser registrert hos generaladvokaten har vist en klart synkende tendens de siste 13 årene, samtidig som mannskapsstyrken også er betydelig redusert i perioden. Komiteen har merket seg Nemndas oppfatning av at det gjennomgående sett foreligger tilfredsstillende disiplinærforhold ved militæravdelingene.

Komiteen har merket seg at Nemnda ved flere tidligere år har vist til bl.a. befaringsrapporter hvor mannskapenes tillitsvalgte har reist kritikk over en urimelig vakt- og tjenestetidsbelastning, grunnet mannskapsmangel, men at det i 2002 har vært forholdsvis få henvendelser til Ombudsmannen om dette. Komiteen deler Nemndas oppfatning av at dette er uttrykk for at tjenestetidsbelastningen for 2002 ikke i den grad har vært urimelig som hevdet i tidligere årsberetninger, og tar dette som uttrykk for en positiv utvikling.

Komiteen har merket seg nemndas anbefaling fra årsberetningen for 2001, om en ordning med bonus for gjennomført førstegangstjeneste, som opprettholdes i denne årsberetningen. Komiteen viser til at spørsmålet om statushevende tiltak for vernepliktige vil bli lagt fram for Stortinget, og vil be om at dette arbeidet intensiveres og viser ellers til merknadene i Budsjett-innst. S. nr. 7 (2002-2003) og Innst. S. nr. 232 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 55 (2001-2002).

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har ellers intet å bemerke, viser til dokumentet og rår Stortinget til å fatte slikt

vedtak:

Dokument nr. 5 (2002-2003) - om Ombudsmann-nemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar - 31. desember 2002 - vedlegges protokollen.

Oslo, i forsvarskomiteen, den 30. april 2003

Marit Nybakk
leder

Kjetil Bjørklund
ordfører

Bjørn Hernæs
sekretær

